dirbinius, todėl jose esantys nesuardyti kultūriniai sluoksniai gali pateikti ypač vertingų duomenų, atkuriant vietinių bendruomenių praeities gyvenseną.

Taip pat analizuoti ir salų su geležies amžiaus gyvenvietėmis fiziniai parametrai (2 lentelė). Salų ribos vektorizuotos naudojant skaitmeninius ortofotografinius M 1:10.000 žemėlapius, kurie sudaryti pagal 2005–2006 m. aeronuotrauką pagrindu. Visi analizėje naudoti salų parametrai nustatyti naudojant programą *ArcView 3.2*. Didžiausias salos ilgis ir jos ilgosios ašies azimutas apskaičiuotas naudojant *ArcView 3.2* programos plėtinį *Longest Stright Line. v. 1.3a*. Didžiausias salos plotas apskaičiuotas plačiausioje salos poligono vietoje brėžiant tiesę, statmenai kertančią didžiausio salos ilgio tiesę. Salų plotas ir perimetras apskaičiuoti naudojant *ArcView 3.2* programos plėtinį *XTtools*. Mažiausias atstumas nuo salos iki ežero kranto nustatytas ortofotografiniuose žemėlapiuose išmatuojant trumpiausią atkarpą tarp salos poligono ir jai artimiausio kranto linijos taško. Straipsnyje naudoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. nutarime „Dėl valstybinės reikšmės vidaus vandenų sąrašo ir jų plotų patvirtinimo“ ir Geologijos ir geografijos instituto batimetriniuose planuose nurodyti ežerų plotai.

Ateityje būtų tikslinga šiose gyvenvietėse atlikti archeologinius žvalgomuosius tyrimus, nustatyti jų tikslesnę chronologiją bei ribas ir suteikti joms teisinę apsaugą įtraukiant į NKVR.

The old settlement sites on the islands in Lithuanian lakes

Up until 2009, Lithuanian archaeologists knew about only several Iron Age settlements on Lithuanian lakes. In 2009, 17 more were discovered (Fig. 1). New settlement sites were found on lakes Akmena, Antakmeniai, Asveja, Indraja (3), Meduvys (2), Mituva (2), Monis, Skaistis (3), Verniejus, and Vidinkstas (2) in East and South Lithuania. Hand built ceramics with brushed, rough, and smooth surfaces (Figs. 2–9) were found at all of them and flint flakes at several of them. A dark cultural layer with charred stones was seen on all of the islands. This large number of unknown Iron Age settlement sites was found by focusing on the flora characteristic of islands with such settlements: deciduous trees, especially small-leaved lime (*Tilia cordata*) (Table 1). The geographic position and physical parameters of these islands (Table 2) were also analysed, from which it is seen that the settlements were created on small islands (with an average area of 0.66 ha) in comparatively small lakes (with an average area of 204.8 ha). The average distance of such islands from the shore was 112 m.

Egidijus Šatavičius

Archeologiniai žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai Pietų ir Rytų Lietuvoje

Šiame straipsnyje pateikiama 2009 ir ankstesniais metais autoriaus iniciatyva vykdytų archeologinių žvalgymų ir žvalgomųjų tyrimų Rytų ir Pietų Lietuvoje rezultatų dalis. Šių tyrimų metu identifikuota daug naujų archeologijos vertybių, kurios surastos ir jų teritorijos nustatytos taikant kuo mažiau destrukcinius archeologinius tyrimus bei į pagalbą pasitelkiant gretutinių mokslų (paleogeografijos, geomorfologijos, botanikos, dirvožemio tyrimų) teikiamus duomenis. Žemiau patei-

kiami detalesni plačiau tyrinėtų objektų aprašymai.

Darsūniškio–Atmainų akmens amžiaus gyvenvietė 2 yra Kaišiadorių r. Kruonio sen., apie 2,1 km į PV nuo Lapainios upelio pralaidos kelyje Kruonis–Darsūniškis, apie 1,1 km į R nuo kelių Kruonis–Darsūniškis ir Darsūniškis–Užgirėlis sankryžos, abipus žvyruoto kelio Darsūniškis–Margai. Gyvenvietei įkurti pasirinktas tolėliau nuo Nemuno dešiniojo kranto esančios antros viršsalpinės terasinės aikštelės iškilesnė atkarpa – dalinai eolinių procesų suformuotas gubrys, kuris iš ŠV ir PR pusių atribotas kelių Palapainio upelio slėnių (1 pav.). Nuo Palapainio upelio V vagos (dar vadinamos Perkasu) gyvenvietės teritorija nutolusi apie 80–90 m, o nuo R – 60–70 m. Archeologijos objektas užima maždaug 550x60–100 m dydžio dirvonuojančios žemės plotą. Už 450 m į ŠR ant to paties eolinio gūbrio yra Darsūniškio–Atmainų akmens amžiaus gyvenvietė 1.

Akmens amžiaus gyvenvietę autorius surado 2001 m. Tuo metu įvairiuose žemės paviršiaus praardymuose gana gausiai aptikta archeologinių radinių. Pastaraisiais metais gyvenvietės ŠR ir PV dalyje ištirti 2 šurfai (0,4 m^2 dydžio). Tirtuose šurfuose stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo pilkas durpingas dalinai perartas dirvožemis (apie 20–35 cm storio), giliau slūgsojo pilko–rudo smėlio sluoksnis – kultūrinis sluoksnis (apie 10–20 cm storio), po kuriuo atsidengė gelsvas–balkšvas smėlis – įžemis.

Archeologijos vertybės teritorijoje, ypač žvyrkelio Š pusėje esančiuose laukuose, gausiai randama titnago radinių: skelčių ir nuoskalų, skaldytinių pataisymų bei pavienių dirbinių. Visi jie gaminti iš geros kokybės titnago žaliavos. Pastebėta, kad daugelis paviršinių titnago radinių telkiasi į didesnes ar mažesnes sankaupas. Didelė dalis titnago radinių pasidengusi įvairaus storio ruda–geltona–žalsva

1 pav. Darsūniškio–Atmainų 2 akmens amžiaus gyvenvietė. Vaizdas iš P pusės. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 1. The Darsūniškis – Atmainai Stone Age settlement site 2 as seen from the S.

2 pav. Darsūniškio–Atmainų pilkapynas II. Apardyto V pilkapio vaizdas iš Š. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 2. The Darsūniškis – Atmainai II barrow cemetery. The disturbed W barrow as seen from the N.

patina. Surasti titnago radiniai preliminariai datuojami mezolito–neolito laikotarpiu.

Be to, vietomis pievos paviršiuje aptinkama ir smulkių keramikos fragmentų su mineralinėmis priemaišomis molio masėje bei organinių radinių – žalių, virtų ir degusių kaulų fragmentų. Nors šių radinių chronologija kol kas lieka neaiški, tačiau tikėtina, kad kauliniai radiniai skirtini akmens amžiaus gyvenvietei.

Gyvenvietės teritorijoje radiniai telkiasi į keletą skirtingo dydžio zonų, todėl galima manyti, kad tai ne viena gyvenvietė, o kelios. Tačiau dėl mažo atstumo tarp atskirų aikštelių jos apjungtos į vieną objektą.

Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis apardytas ilgalaikio arimo bei tikriausiai stiprios vėjo keliamos erozijos. Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui. Tai kol kas vienintelė gyvenvietė prie Nemuno Lapainios–Darsūniškio kaimų ribose su išlikusiais organiniais radiniais, todėl siūlau šią akmens amžiaus gyvenvietę įrašyti į NKVR. Vertybės saugotina teritorija nustatyta pagal iškastų šurfų duomenis, paviršinių radinių išplitimą ir vietovės topografiją. Šios vertybės žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

Darsūniškio–Atmainų pilkapynas II yra Kaišiadorių r. Kruonio sen., apie 1,78 km į PR nuo Palapainio upelio V vagos (dar vadinamo Perkaso upeliu) pralaidos kelyje Kruonis–Darsūniškis ir apie 1,5 km į PV nuo Lapainios upelio pralaidos šiame kelyje, apie 1,6 km į R–PR nuo Palapainio (Perkaso) upelio pralaidos žvyruotame kelyje Darsūniškis–Margai, Naginukų miško P pakraštyje (į ŠR nuo pavienės miško sodybos). Pilkapynui įrengti pasirinktas palaipsniui nuo aukštutinių terasų žemėjančio kyšulio distalinė dalis – kelių metrų aukščio ir 20–40 m pločio smėlėtas gūbrys. Maždaug už 400 m Š–ŠR kryptimi yra Darsūniškio–Atmainų pilkapynas I.

Pilkapyną šiandien sudaro 2 pilkapiai, vienas nuo kito nutolę apie 29 m. R sampilas išli-

3 pav. Guronių senkapis. Karjero ardoma kapinyno dalis: skardyje atidengtos yrančio kapo liekanos. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 3. Guronys old cemetery. The part of the cemetery destroyed by the quarry: what remains of a burial unearthed in a scarp.

kęs geriau. Jis yra apie 1 m aukščio ir maždaug 6 m skersmens. Sampilo papėdėje vietomis dar ženklu buvus griovį. V sampilas išlikęs gerokai prasčiau: sampilas nuskleistas „lobių ieškotojų“ iškasta duobe bei kertant vasarą praūžusio viesulo išvartytus miškus nuvažinėta Š dalimi. Pilkapis apie 5–6 m skersmens, jį juosia dalinai užslinkęs griovys (2 pav.).

Šiame pilkapyne galėjo būti ir daugiau sampilų, tačiau likusi smėlėto gūbrio dalis (į V nuo R pilkapio) iškasinėta įvairaus dydžio duobėmis, todėl be platesnio masto archeologinių tyrimų šiandien jau nebegalima to nei patvirtinti, nei paneigti.

Pilkapynas apima maždaug 80x50 m dydžio brandaus miško plotą. Pilkapyną siūloma įrašyti į NKVR.

Guronių kapinynas yra Kaišiadorių r. Žaslių sen., apie 700 m į PV nuo geležinkelio Vilnius–Kaunas pervažos kelyje Mijaugonys–Jonava, ties Žaslių geležinkelio stoties gyvenviete, apie 240 m į PV nuo Guronių upelio pralaidos kelyje Guronys–Dalinonys, apie 140 m į PV nuo pastarojo upelio ir apie 90–100 m į P nuo Guronių kaimo kapinių. Kapinynas yra ortografiškai išraiškingame Dzūkų (Strošiūnų) aukštumos liežuvio ŠR pakraštyje, palaipsniui besileidžiančiame į Žaslių apylinkių lygumas. Kapinynui įkurti pasirinkta stambi, maždaug 100x90 m dydžio bei 5–6 m aukščio kalva, šiuo metu dalinai apaugusi mišku. Archeologijos vertybės teritorija yra 0,6864 ha dydžio. Už maždaug 460 m ŠV kryptimi yra Guronių alkakalnis, vadinamas Pajautos kapu.

Kapinyno kalva nuo seno yra tapusi nelegaliu žvyro karjeru, kuriame gruntą kasa aplinkinių ir tolimesnių sodybų savininkai, vykdantys įvairius statybos darbus. Šių nelegalių darbų metu per maždaug 40 metų laikotarpį yra nukasta didžioji kapinyno kalvos dalis. Šiuo metu nenukastas beliko tik siauras

kelių metrų pločio ruožas palei kalvos Š–ŠR pakraštį.

Guronių kapinyno vietoje, nelegaliai eksploatuojant žvyro karjerą, archeologinių radinių (sukorodavusių geležinių dirbinių, monetų) bei žmonių kaulų buvo aptinkama nuo XX a. 8 deš. Per paskutinį dešimtmetį suintensyvėjus nelegaliems žvyro kasimo darbams, buvo suardyta mažiausiai keliolika kapų (3 pav.), o šiuose kapuose palaidotų asmenų kaulai buvo supilti į gilią šalia iškastą duobę (dabartiniu metu duobė užlyginta). Šių ardymų metu vietos gyventojas surado XIV–XV a. geležinį plačiaašmenį kirvį. Kapinynas preliminariai datuojamas XIV–XVIII a.

Kapinyną siūloma įrašyti į NKVR.

Šventininkų akmens amžiaus gyvenvietė 1 yra Kaišiadorių r. Kruonio sen., apie 760 m į R–ŠR nuo Lapainios upelio pralaidos kelyje Merkinė–Antakalnis ir apie 640 m į PR nuo minėtojo kelio, apie 750 m į ŠV nuo Lapainios upelio ištakų iš Kalvių ežero, apie 710 m į PR nuo kelio Merkinė–Antakalnis ir kelio atšakos į Kalvius sankryžos, abipus laukų keliuko, vedančio link piečiausios kaimo sodybos ir į Š nuo apleistos sodybvietės.

Gyvenvietė buvo įkurta Kalvių ežero V įlankos (dabar numelioruotos) Š–ŠR pakrantėje, kurią iš Š pusės ribojo į buvusią ežero įlanką įtekantis bevardis upelis. Gyvenvietės paviršius ženkliai nuolaidėja Š ir V kryptimi, tik ties buvusia pakrantės juosta tampa lygesnis. Be to, čia išsiskiria nedidelis terasinis laiptas. Gyvenvietės teritorijai priskirtina ir dalis buvusios ežero įlankos pakrantės, kurioje gali būti išlikę organinių radinių. Archeologijos objektas užima apie 0,7 ha dydžio apleistos ir dirvonuojančios (vietomis apaugusios menkaverčiais krūmais ir medžiais) žemės plotą. Už 370 m PV kryptimi, kitoje buvusios ežero įlankos pakrantės kalvoje yra Vilūnų akmens amžiaus gyvenvietė 1. Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui.

Akmens amžiaus gyvenvietė autoriaus surasta 1994 m. Tuo metu įvairiuose žemės paviršiaus praardymuose aptikta daug archeologinių radinių. Pastaraisiais metais gyvenvietės Š ir P dalyje ištirti 2 šurfai (po 0,4 m^2). Tirtuose šurfuose stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo dalinai perartas eroduotas dirvožemis (apie 10–35 cm storio), giliau slūgsojo rudo–geltono aleuritingo smėlio horizontas – kultūrinis sluoksnis (apie 5–15 cm storio), po kuriuo atsidengė gelsvas–balkšvas aleuritingas smėlis – įžemis. Abejuose tirtuose šurfuose aptikta po kelis titnago radinius.

Visoje archeologijos vertybės teritorijoje, ypač gyvenvietės V dalyje, gausiai randama titnago radinių: skelčių ir nuoskalų, skaldytinių liekanų bei pavienių dirbinių. Visi jie gaminti iš geros kokybės titnago žaliavos. Pastebėta, kad daugelis paviršinių titnago radinių telkiasi arčiau buvusios ežero įlankos pakrantės. Dauguma titnago radinių pasidengę įvairaus storio melsva–balta patina. Surasti radiniai preliminariai datuojami mezolito laikotarpiu ir skirtini Kundos kultūrai.

Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis ženkliai apardytas ilgalaikio arimo, erozinės vėjo ir lietaus veiklos bei kelių teritoriją kertančių keliukų. Šią akmens amžiaus gyvenvietę siūlau įrašyti į NKVR. Vertybės saugotina teritorija nustatyta pagal iškastų šurfų duomenis, paviršinių radinių išplitimą ir vietovės topografiją. Šios vertybės žvalgomuosius tyrimus numatoma tęsti ir ateityje.

Reškutėnų (Kretuono ežero) akmens amžiaus gyvenvietė 2 yra Švenčionių r., Švenčionėlių sen., apie 1,73 km į ŠV nuo kelių

Švenčionys–Rėkučiai ir Zablatiškė–Švenčionėliai sankryžos, apie 720 m į PV nuo kelio Švenčionys–Rėkučiai ir kelio atšakos, vedančios į buvusią siurblinę, sankryžos Reškutėnų kaime, apie 460 m į PV nuo Reškutėnų Šv. Izidoriaus bažnyčios šventoriaus PV kampo, apie 300 m į R–ŠR nuo Kretuono ežero pakrantės. Gyvenvietei įkurti buvo pasirinkta lygi ir sausa Kretuono ežero R pakrantės III viršsalpinės terasos aikštelė, iš V pusės nuo žemesnių terasinių lygių atskirta stačia 1,5–2 m aukščio pakopa. Senoji gyvenvietės teritorija apima maždaug 200x65–80 m dydžio dirvonuojančios pievos plotą. Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui. Į Š nuo gyvenvietės yra Reškutėnų piliakalnis.

1979 m. gyvenvietėje A. Girininkas ištyrė 16 m^2 dydžio plotelį. Tyrimų metu po armeniu aptiktas nestoras iki 3–5 cm kultūrinis sluoksnis su titnago ir keramikos radiniais, kurie datuoti vėlyvuoju neolitu (žr. *ATL 1978 ir 1979 metais*, V., 1980, p. 13–16).

Šio straipsnio autorius per paskutiniuosius 20 metų nuolat stebėdamas šią vertybę ir aplinkinę teritoriją, nustatė, kad gyvenvietės teritorija yra gerokai didesnė, t. y. ji turėtų būti praplėsta P–PR kryptimi apie 230 m; plotis Š pusėje siektų apie 200 m, o P pusėje – apie 60 m. Čia esančiuose ariamuose laukuose dažnai aptinkama titnago radinių, o iškastose duobėse vietomis stebimas iki 10 cm storio kultūrinis sluoksnis. Tarp titnago radinių gausu nuoskalų, pavienių skelčių, skaldytinių fragmentų, aptinkama ir įvairių dirbinių. Dirbinių gamybai naudota aukštos kokybės titnago žaliava.

4 pav. Reškutėnų akmens amžiaus gyvenvietė 2. Perkasos P dalis tyrimų metu. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 4. The Reškutėnai Stone Age settlement site 2. The S part of the trench during the excavation.

5 pav. Reškutėnų akmens amžiaus gyvenvietė 2. Perkasos Š dalies vaizdas iš P. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 5. The Reškutėnai Stone Age settlement site 2. The N part of the trench as seen from the S.

2009 m. ženkliai suardytoje gyvenvietės P dalyje ištirta ***perkasa 1,*** apimanti 40 m^2 dydžio plotą (4 pav.). Stebėta tokia stratigrafija: viršuje buvo iki 17–49 cm storio smėlingas–žvyringas pilko dirvožemio sluoksnis, o žemiau slūgsojo rausvai rudas smėlis – įžemis (5 pav.). Perkasos V pakraštyje tarp armens ir įžemio atsidengė su buvusia priekrantės zona sietini litologiniai horizontai – 10–30 cm storio maišytos tekstūros rudi–pilkšvi–balkšvi smėliai. Tyrimų metu nustatyta, kad perkasoje kultūrinis sluoksnis sunaikintas ilgalaikio arimo, nors įžemyje atidengtos kelių anglingų dėmių apatinės dalys, kurios gali būti siejamos su akmens amžiaus žmogaus ūkine veikla. Iš viso surasta apie pusšimtis titnago radinių (nuoskalų ir skelčių) bei pavienių apžiestų keramikos šukių.

Taip pat naujai praplėstoje gyvenvietės dalyje per bemaž 20 metų buvo iškasta keliolika šurfų, dalyje jų po armeniu aptiktas nestoras, iki 10 cm, kultūrinis horizontas su titnago radiniais. Visi gyvenvietėje surasti titnago radiniai datuotini mezolito–neolito laikotarpiu, o jų kultūrinė priklausomybė dėl mažo ištirtumo kol kas lieka neaiški.

Senoji ir naujoji gyvenvietės teritorijos žalojamos kelių intensyviai eksploatuojamų lauko keliukų, sporadiško dirvos arimo ir nelegalaus grunto kasimo. Bendras objekto plotas – apie 3,7 ha dydžio.

Nauja saugotina objekto teritorija nustatyta pagal ištirtą perkasą ir šurfų duomenis, paviršinių radinių išplitimą ir vietovės topografiją. Šiai praplėstai akmens amžiaus gyvenvietės teritorijos daliai siūloma suteikti teisinę apsaugą, įrašant ją į NKVR.

Neravų akmens amžiaus gyvenvietė 1 yra Vilniaus m. Grigiškių sen., apie 2,1 km į PR nuo Vokės upės tilto automagistralėje Vilnius–Kaunas, apie 200 m į ŠV nuo Neravų–Grigiškių kapinių, 150 m į PV nuo geležinkelio atšakos pervažos kelyje į Neravus bei 115 m į ŠR nuo Vokės upės vingio ties Grigiškių stadionu. Saugotina gyvenvietės teritorija yra tarp automagistralės Vilnius–Kaunas ir per 130–160 m į PV nuo minėtosios geležinkelio atšakos į Grigiškių popieriaus fabriką. Didžioji dalis gyvenvietės teritorijos driekiasi išilgai dujotiekio trasos (maždaug per 20 m į PV nuo jos), o gyvenvietės ŠV pakraštys yra abipus šios trasos. Gyvenvietė įkurta nuolaidžiame Vokės upės dešiniajame krante bei viršutinės terasos lygiame plato. Tačiau geomorfologiškai gyvenvietė buvo įkurta senojo senslėnio Švenčionėliai–Vilnius–Varšuva–Berlynas–Hamburgas apatinėje dalyje: dalis teritorijos PR dalyje yra buvusios upės dugne ir priekrantėje, o likusi dalis – buvusioje slėnio saloje. Archeologijos objektas užima maždaug 4 ha dydžio miško plotą. Už 250 m į PR yra Naravų (Grigiškių) pilkapynas.

2008 m. automagistralės ŠR pusėje vykdant žvalgomuosius tyrimus (vadovė R. Nemickienė) 350 m ilgio atkarpoje tarp Neravų–Grigiškių kapinių ir būsimo viaduko, apie 300 m^2 plote buvo identifikuotas išlikęs akmens amžiaus kultūrinis sluoksnis su titnago radiniais ir paviene viduramžių laikotarpio puodo šuke. 2009–2010 m. viaduko ir įvairių kelių statybos metu čia iš viso buvo ištirtas apie 450 m^2 plotas (vadovas E. Šatavičius) (6 pav.). Tyrimų metu surinkta daug titnago, akmens ir osteologinių radinių, priskirtinų finalinio paleolito ir mezolito laikotarpiams, identifikuotos kelios šio laikotarpio pastatų vietos ir įvairios ūkinės duobės. Taip pat nustatyta, kad tirtoje vietoje virš akmens amžiaus kultūrinio sluoksnio yra išlikęs buvusio **Misionarkos** kaimo kultūrinis horizontas, datuotinas XV–

XX a., kuriame surasta daug molinių puodų ir stiklinių indų šukių, pavienių metalinių dirbinių (smeigtukų, monetų ir kt.). Aptiktas ir vienas paauglio *kapas*, datuotinas XVII a. viduriu. Informacija apie šiuos tyrimus plačiau bus pristatyta kitų metų leidinyje.

Taigi, šių tyrimų metu nustatyta, kad archeologiškai vertingas akmens amžiaus gyvenvietės ir kaimavietės kultūrinis sluoksnis yra išplitęs gerokai didesnėje teritorijoje, nei buvo nustatyta žvalgomųjų tyrimų metu. Dalį šios teritorijos straipsnio autoriui savo lėšomis pavyko ištirti, tačiau nemaža dalis buvo sunaikinta viaduko ir kelių statybos metu, o dalis vertybės pakraštinės teritorijos, buvusios atokiau nuo statybos vietų, išliko (sodintas pušynas).

Tyrimų metu autoriaus iniciatyva paviršiniai žvalgymai buvo atliekami ir aplinkinėje teritorijoje. Jų metu teritorijose į ŠV nuo tirtų perkasų buvo identifikuotos 3 titnago radinių paplitimo aikštelės, datuotinos finalinio paleolito–mezolito laikotarpiais: viena jų apardyta dujotiekio trasos įrengimo metu, kitos dvi – įrengiant Grigiškių popieriaus fabriko R (Didįjį) vandens kanalą (1928–1930 m.) ir automagistralę. Šiose aikštelėse žemės paviršiaus praardymų vietose nustatyta tokia stratigrafija: viršuje buvo pilkas smėlingas dirvožemis (apie 20–35 cm storio), giliau slūgsojo gelto-

6 pav. Neravų akmens amžiaus gyvenvietės 1 PR dalis tyrimų metu. E. Šatavičiaus nuotr.

Fig. 6. The SE part of the Neravai Stone Age settlement site 1 during the excavation.

nai rudo–rudo smėlio sluoksnis – kultūrinis sluoksnis (apie 10–20 cm storio), po kuriuo atsidengė gelsvas–balkšvas smėlis – įžemis.

Kaip minėta, tirtoje ir žvalgytoje vertybės teritorijoje radiniai susitelkę keliose skirtingo dydžio aikštelėse, tačiau dėl mažo atstumo tarp atskirų aikštelių, jos apjungtinos į vieną objektą. Šis archeologijos objektas priskirtinas smėlinių gyvenviečių tipui.

Nors archeologinių tyrimų ir žvalgymų metu nustatyta, kad gyvenvietės kultūrinis sluoksnis daugelyje vietų ženkliai apardytas, tačiau tai unikalus priešistorės ir istorinių laikų archeologijos objektas, kurį siūlau įrašyti į NKVR. Ateityje reikėtų patikrinti teritoriją į PR nuo gyvenvietės (sodintas pušynas), ar čia nėra išlikusios viduramžių kapinės.

The field surveys and evaluations in South and East Lithuania

The article presents some of the results of the surveys and evaluations conducted in South and East Lithuania at the author's initiative in 2009 and earlier years. During them, five new archaeological sites were identified: Darsūniškis–Atmainai 2 and Šventininkai 1 Stone Age settlements, Darsūniškis–Atmainai barrow cemetery II, Guronys cemetery (all in Kaišiadorys District), and Neravai (Grigiškės) Stone Age settlement 1 (Vilnius city). The territory of the Reškutėnai Stone Age settlement site 2 (Švenčionys District) was also significantly corrected through surveys and excavations.

The Darsūniškis–Atmainai Stone Age settlement site 2 occupies approximately 550x60–100 m of waste land (Fig. 1). A higher segment of a flat area – a ridge, partially formed through aeolian processes, on the second terrace above the floodplain, at a distance from the right bank of the Nemunas, and bounded on the NW and SE by several valleys of the river Palapainis, was selected for founding it.

Two test pits, which contained a cultural layer about 10–20 cm thick, were excavated in the NE and SW parts of the settlement site.

Good quality flint finds were discovered in abundance at the site: blades, flakes, decortification flakes, and isolated artefacts, preliminarily dated to the Mesolithic – Neolithic period.

The Darsūniškis–Atmainai barrow cemetery II is on the E edge of the Naginukai Forest. The distal part of a projection gently sloping down from the upper terraces – a sandy ridge several metres high and 20–40 m wide, was selected as its location. The Darsūniškis–Atmainai barrow cemetery I is approximately 400 m to the N–NE of it.

The barrow cemetery today consists of two barrows about 29 m apart (Fig. 2). This cemetery may have more mounds but various size pits have been dug in the remaining part of the sandy ridge (to the W of the E barrow). The cemetery covers an approximately 80x50 m area of mature forest.

Guronys cemetery is about 90–100 m to the S of Guronys village cemetery, on the NE edge of a projection of the Dzūkai (Strošiūnai) highlands, that gently slopes down to the plain in the vicinity of Žasliai. A large, approximately 100x90 x 5–6 m hill, which is now partly forested, was selected for creating the cemetery. The site is 0.69 ha in size.

Archaeological finds (corroded iron artefacts and coins) and human bones have been discovered since the early 1970s through the illegal operation of a gravel quarry at the Guronys cemetery site (Fig. 2). At least ten burials have been destroyed by illegal intensive gravel mining during the last decade. An

iron broad axe was found by one inhabitant during this destruction. The cemetery has been preliminarily dated to the 14th–18th centuries.

The Šventininkai Stone Age settlement site I occupies about 0.7 ha of abandoned waste land. It was created on the N–NE edge of the W finger (now ameliorated) of lake Kalviai, which is bounded on the N by a nameless stream flowing into the lake's former finger. The surface at the settlement site slopes sharply to the N and W, only becoming flatter in a former shoreline strip.

Two test pits, which contained a 5–15 cm thick cultural layer, were excavated in the N and S parts of the settlement site.

Flint artefacts were found in abundance everywhere at the site but especially in the W part: blades, flakes, exhausted cores, and isolated artefacts, preliminarily ascribed to the Mesolithic Kunda culture.

The Reškutėnai (lake Kretuonas) 2 Stone Age settlement site 2 is about 0.3 km to the E–NE of the shores of lake Kretuonas. A level, dry flat area on the 3rd terrace above the floodplain on the E shore of lake Kretuonas was selected for its founding. The site covers an approximately 200x65–80 m area of waste pasture.

A. Girininkas discovered the settlement in 1979, but the article's author determined that the settlement site is significantly larger, i.e. it should be expanded about 230 m to the S–SE. In 2009, 40 m^2 was excavated in the S part of the site (Figs. 4, 5). During the excavation, it was determined that the cultural layer in the trench had been destroyed through long ploughing but the lower part of several charcoally stains unearthed in the sterile soil could be connected with Stone Age human activity. In all, about 50 flint finds and isolated sherds of partly thrown ceramics were discovered.

Over ten test pits, in which a thin cultural layer, up to 10 cm thick and containing flint finds, was discovered under the ploughed soil, have also been excavated in the expanded part of the settlement site over approximately 20 years. All of the flints finds discovered at the site date to the Mesolithic–Neolithic period.

Neravai 1 Stone Age settlement was founded on the sloping right bank of the river Vokė and expanded on a level area of the upper terrace, but geomorphologically the settlement was founded in the lower part of the Švenčionėliai–Vilnius–Warsaw–Berlin–Hamburg Urstromtal (glacial valley). It was discovered in 2008 in conducting a field survey on the NE side of the Vilnius–Kaunas highway. A total of about 450 m^2 were excavated during the construction of a viaduct and various road segments in 2009–2010 (Fig. 6). A large quantity of flint, stone, and osteological finds ascribable to the Upper Paleolithic and Mesolithic periods was discovered. Several building sites from this period and various storage pits were identified. It was determined that a 15th–20th-century cultural layer from Misionarka village that contains clay pot sherds, vessel glass shards, and metal artefacts has survived above the Stone Age cultural layer. One adolescent burial dating to the mid-17th century was also found.

It was determined that the cultural layer from the Stone Age settlement and the village is spread over a significantly larger territory than was established during the field survey. During a field walk in the neighbouring area, another three flint find spots dating to the Upper Palaeolithic – Mesolithic periods were identified to the NW of the excavated trenches. The archaeology site occupies approximately 4 ha of forest.